

Het talent

van Afrika

Inclusie en de kunst van het verbinden

door **Godelieve Spaas**

De eerste keer dat het me opviel, was in Kameroen. Ik sprak daar met Mr Menyoli, een Afrikaanse ondernemer. Zijn bedrijf kun je het beste vergelijken met een patchworkdeken van bedrijfjes, variërend van internet en handel tot administratiekantoor en vastgoed. Dat combineren van sterk uiteenlopende dingen is een van de kenmerken van Afrikaans ondernemerschap, ontdekte ik later. Niet alleen in het bedrijfsleven kom je dit soort combinaties tegen. Ook in de kunst zie ik het terug. In Mali bijvoorbeeld wordt jaarlijks het Festival sur le Niger georganiseerd: een theaterfestival waar traditionele en eigentijdse dans, muziek, toneel, beeldende kunst, kunstnijverheid en lekker eten elkaar ontmoeten. Niets wordt uitgesloten. Alles hoort erbij. Dat is het talent van Afrika.

Combineren van banen en bedrijven
Het combineren van allerlei activiteiten en bedrijfjes

heeft voor een deel een praktische oorzaak. De redenering is: hoe meer spreiding, hoe minder risico. Als je met het ene even niet in je onderhoud kunt voorzien, heb je altijd nog iets anders achter de hand. Afrikanen weten dat hun wereld onzeker is en dit is een prima manier om daarmee om te gaan. Om in je onderhoud te voorzien, kun je maar beter op meerdere paarden wedden. Zo is het onder kunstenaars heel gebruikelijk om, naast een carrière in de kunst, ook ambtenaar of verkoper te zijn, of aan de universiteit te werken. De dansers die ik in Kenia sprak, vertelden me dat deze verzameling van activiteiten voor- en nadelen heeft. Je doet niets fulltime, en dat kan ten koste gaan van de kwaliteit. Als je daarentegen in staat bent om de verschillende elementen uit je leven te verbinden, wordt alles er beter van. Zo vertelde Joseph,

Danser in Kenia

danser en oprichter van Pomoja, een dansgezelschap voor mensen met en zonder fysieke handicap, dat

veel van zijn dansers ook meedoen aan de Paralympics en daarnaast nog een baan hebben als ambtenaar. Dat maakt het plannen van trainingen en repetities erg lastig. Tegelijkertijd maakt hij in zijn choreografieën gebruik van die veelzijdigheid. De drijfveren en beweeglijkheid van de dansers in de sport geven mede vorm aan zijn voorstellingen. En het werken bij de overheid geeft weer betekenis aan routine en discipline, beide belangrijke aspecten van dans. Een ander voorbeeld komt van James, een danser en choreograaf die een voorstelling maakte waarin hij acrobatiek combineert met dans. In die voorstelling verbeeldt hij hoe het samenkomen en weer uit elkaar gaan, leidt tot steeds weer nieuwe manieren van samenzijn en samen iets maken.

Alles staat in relatie tot het geheel

Naast de praktische voordelen die aan al dat combineren zitten, is er ook nog een andere reden waarom Afrikanen zoveel zaken naast elkaar zetten en met elkaar in verband brengen. In de meeste Afrikaanse culturen is het een diepgewortelde gewoonte om te leven vanuit samenhang en inclusie. Je weet dat je niet kunt bestaan zonder de ander. Dat je niet kunt dansen zonder muziek, niet kunt schilderen of acteren zonder te bewegen en niet kunt leven zonder relatie met de ander. Dat is een vanzelfsprekendheid die alomtegenwoordig is. In de traditionele kunst zie je dat in activiteiten waar dans, toneel, muziek en beeldende kunst samenkomen. Die activiteiten zijn weer onderdeel van een gemeenschap, van hun geloof, van hun dagelijkse werkzaamheden en van feestdagen en belangrijke gebeurtenissen in het leven. In de wetenschap zie je dat terug, in Zuid-Afrika bijvoorbeeld, in het toenemend aantal multidisciplinaire studies en leerstoelen. Maar ook in het belang dat men eraan hecht om moderne wetenschap te verbinden aan traditionele wijsheid en ervaring. De gedachte is dat beide elementen samen je meer geven dan elk apart.

In gesprek zijn

In deze voorbeelden wordt zichtbaar hoe verschillende activiteiten en werkwijzen met elkaar verbonden zijn. Daaronder ligt weer de gedachte dat mensen met elkaar verbonden zijn. Die verbondenheid betekent dat je je altijd rekenschap geeft van wat jouw handelen of inbreng betekenen voor de groep. In Zuid-Afrika noemen ze dat Ubuntu, in Mali Maaya en Uganda Bulungi Bwan si. Al deze woorden verwijzen naar een concept van menselijkheid waarin 'ik' en 'wij' met elkaar verbonden zijn. Ik besta omdat jij bestaat. Dat besef maakt de relatie het beginpunt van veel activiteiten. Het aangaan van het gesprek met elkaar over wat je bezighoudt, wat je plannen zijn en welke dingen in je werk spelen, vormt een belangrijk deel van het dagelijks bestaan. 'Parler sous l'arbre' heet dat in Mali, en 'a conversation under the shadow' in Kenia. In de praktijk werkt het ongeveer zo: stel je wilt een bedrijf beginnen. Het eerste wat je doet is dit bespreken met de mensen die je kent, dan met de mensen die je kunnen helpen, dan met de mensen die invloed hebben en dan met de mensen die de gemeenschap representeren. Met al die mensen deel je je verhaal. Niet zozeer wat je precies wilt gaan

doen, maar veel meer wat je bedoelingen zijn, vanuit welke waarden je dit wilt gaan doen en vooral welke bijdrage dat zal leveren aan de gemeenschap. En als al die mensen instemmen met je plan en zeggen: doe het maar, wij volgen je en helpen je, dan kun je van start. Anders niet. Dat hele proces van delen en bespreken, doe je niet om toestemming te vragen maar vanuit het besef dat wat jij doet consequenties heeft voor de groep waar je deel van uitmaakt. Zij zullen je ook helpen je ideeën en plannen zo te verbeteren dat iedereen er baat bij heeft, zowel jij als de gemeenschap. Hun meedenken en bijdragen is belangeloos, omdat het ten goede komt aan meer dan jou alleen.

Inclusie

Het besef van inclusie speelt niet alleen in het dagelijkse leven en werk, maar ook in de politiek. En gesprekken over het leven en de samenleving worden niet alleen onder bomen gehouden, maar op elk denkbare ontmoetingsplaats. Elke gelegenheid die zich voordoet om het leven te bespreken, wordt aangegrepen. Bijvoorbeeld tijdens een vijf uur durende autorit van Bamako naar Segou (Mali). Het gesprek tussen Moussa (mijn vertaler), Mamou (ondernemer en organisator het Festival sur le Niger) en mij komt op de politiek. Moussa en Mamou vertellen mij dat democratie niet zo'n handig systeem is voor veel Afrikaanse landen. Even ben ik bang dat hun voorkeur uitgaat naar een grote sterke leider maar niets is minder waar. Democratie, zo betogen ze, is een systeem dat mensen uitsluit. Iedereen stemt en de meerderheid wint. Wat in de praktijk betekent dat de winnaar alles krijgt en de verliezer niets. Dat is onaanvaardbaar. Een beslissing, ook in de politiek, neem je

op basis van consensus. Je praat net zo lang met de representanten van alle partijen, bevolkingsgroepen of godsdiensten als nodig is om het met elkaar eens te worden over wat het beste is voor de hele gemeenschap. En 'de meeste stemmen gelden' betekent dus dat je een deel van die groeperingen uitsluit bij het nemen van een besluit. Ondenkbaar. Dat kan alleen maar problemen geven, vinden ze. Dat blijkt ook in de praktijk. Verkiezingen leiden regelmatig tot demonstraties tegen de winnaar. En dat komt niet alleen omdat de uitslagen getalsmatig niet kloppen, maar net zo vaak omdat verliezen geen optie is. Iedereen hoort erbij, en zo is het.

Het talent

Het talent van Afrika komt voort uit die rotsvaste overtuiging over het belang van inclusie. Je hoort bij elkaar en je doet datgene wat goed is voor het geheel. Of het nu gaat om politiek, om ondernemen of om een voorstelling maken. In alle gevallen leidt die overtuiging tot het verbinden van mensen, ideeën en oplossingen ten gunste van de gemeenschap of van de kwaliteit van het geheel. Als de dans beter kan worden van de sport, dan doe je dat. Als je een betere beslissing kunt nemen door het samen te doen, dan doe je dat. Of als je vijf verschillende banen of bedrijven wilt combineren omdat dat de duurzaamheid van je bestaan verbetert, dan doe je dat. Dat is een vanzelfsprekendheid. En wie denkt dat zoveel verschillende zaken niet te verbinden zijn, moet zeker een kijkje gaan nemen in Afrika. Dat helpt je beslist uit de droom. ■

Godelieve Spaas werkt op het terrein van organisatieontwikkeling, als consultant, onderzoeker en schrijver.
www.creatingchange.nl